

УДК 378.016:7.012:37.011.3-057.87-026.15(045)
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.68-2.19>

К. В. Петрова

кандидат наук з державного управління, доцент,
завідувачка кафедри дизайну
Інституту управління Класичного приватного університету

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ДИЗАЙН» У ПРОЦЕСІ СТВОРЕННЯ КОСТЮМА УНІКАЛЬНОГО ПЕРСОНАЖУ

У статті розглянуто різні підходи науковців до визначення поняття «творчість». Окреслено місце творчості в професійній підготовці майбутніх дизайнерів. Піднімається питання можливості включення в освітню програму студентів за напрямом «дизайн» нового навчального предмету «створення костюма унікального персонажу». Оскільки, на думку автора, цей напрямок дизайнерського мистецтва розвиває творче мислення, допомагає перейти на новий рівень розуміння того, що включає в себе поняття дизайну. Автор вважає, що новий освітній курс зможе значно покращити якість фахової підготовки майбутніх спеціалістів, значно підвищить можливість подальшого працевлаштування майбутніх випускників у різних галузях мистецтва. Адже, костюм є одним із найважливіших складників сценічного дійства, він повинен підкреслювати акторську майстерність, підсилювати інформацію, що має донести до глядача артист. Саме тому, створення костюмів унікального героя потребує спеціальних знань, що мають бути надані певними закладами вищої освіти, які займаються підготовкою спеціалістів за фахом «дизайн».

У статті автор наголошує на формуванні креативності та сприянню розвитку різних складових творчого мислення у студентів в процесі створення костюмів для сценічних героїв; міркує про коло тематичних питань, що можуть бути внесені до вивчення при введенні такого навчального курсу; подає певний перелік можливих творчих завдань для студентів, які будуть сприяти розвитку їх особистісних професійних якостей. На думку автора, педагоги мають навчити майбутніх фахівців-дизайнерів здатності реагувати на нові підходи та нові продукти, що з'являються в мистецькому дизайнерському сьогоденні; багатству та гнучкості думки; вмінням аналізувати, синтезувати, порівнювати; бути ініціативними, допитливими, оригінальними у своїх ідеях; навичкам роботи у команді, тощо.

Автор вважає, що введення вищезазначеного курсу для студентів сприятиме їх духовному зростанню, удосконаленню практичних навичок та вмінь, пошуку їх індивідуального стилю.

Ключові слова: творчість, креативність, розвиток творчого мислення, майбутні художники-дизайнери, різновиди сценічного костюму, створення костюма унікального персонажу.

Постановка проблеми. Сьогодні вища освіта потребує реформування. Підвищення якості підготовки фахівців потребує й галузь мистецтв, до яких можна віднести майбутніх художників – дизайнерів, що нині готуються в межах спеціальності 6.020207 – «Дизайн». Сучасне суспільство, сьогодення інформаційного простору вимагають новітніх підходів щодо умілого керівництва вищими освітніми установами, нових принципів в організації теоретичного та виробничого, зокрема певної корекції деяких цільових установок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню творчості присвячено багато науково-педагогічних праць. Це питання цікавило видатного педагога Л. Виготського. Серед інших дослідників, слід назвати Я. Пономарьова, Н. Кичук, С. Сисоєву, В. Цапок, В. Андрєєва та ін.

Проблеми дизайнерської освіти різних рівнів висвітлюються в публікаціях С. Мигалія, В. Шпільчака, Є. Антоновича, Д. Крвавича, В. Даниленко, О. Банів.

А ось роботи, в яких йдеться про сценічний костюм, належать дослідникам різних галузей науки: мистецтвознавцям, культурологам та історикам. Є велика кількість праць, з яких можна дістати матеріали опису сценічних костюмів різних історичних проміжків часу. Це роботи таких вчених, як В. Березкін, М. Олійник, Р. Захаржевська, Л. Кибалова, М. Ламарова, К. Кіреєва, М. Мерцалова, та ін. Сучасні дослідники все більше зосереджують увагу на розгляді сценічних костюмів в якомусь одному виді мистецтва. Це роботи Д. Ділера, М. Вознесенського, Л. Березовчука та ін. Звичайно, що майбутнім студентам такі видання – це основа для досконалого вивчення існуючого та початок для удосконалення своїх особистісних потенціально-можливих творчих здібностей.

Взагалі то, феномен творчості завжди хвилював протягом багатьох століть і продовжує хвилювати досі: філософів, поетів, письменників, акторів, митців, та, зрозуміло, що й педагогів. Все ж

таки багато з питань, що пов'язані із творчим мисленням, формуванням креативності продовжують хвилювати педагогів і сьогодні.

Мета статті – з'ясування ролі творчості в процесі професійної підготовки майбутніх художників-дизайнерів та можливість включення в освітню програму студентів за напрямом «Дизайн» навчального предмету «Створення костюма унікального персонажу», що значно зможе покращити якість фахової підготовки та збільшить шанси працевлаштування у різних сферах театральньо-кінематографічного мистецтва, оскільки цей напрямок дизайнерського мистецтва розвиває творче мислення та фантазію, допомагає перейти на новий рівень розуміння того, що включає в себе поняття дизайну. Розробляючи та створюючи костюм студент зможе ознайомитися з новими процесами творчості, матиме змогу використовувати знання отримані на інших дисциплінах: проектування, 3D-моделювання, комп'ютерні технології, робота з матеріалами та інше.

Виклад основного матеріалу. В «Енциклопедичному словнику» Брокгауза і Єфрона можна прочитати, що «творчість» є створенням нового [3]. Але ще за часів Аристотеля «творчістю» так само вважалось щось новостворене, таке, що раніше, не існувало. Таким чином, ще з давніх часів, творчість визначалась як діяльність, що породжує нове, ніколи раніше не існуюче [5].

Вже пізніше, досліджуючи філософські аспекти визначення творчості, В.Цапок вважає, що творчість веде до розвитку особистості, до її самореалізації у процесі створення матеріальних і духовних цінностей [8]. А у «Педагогічній енциклопедії» поняття «творчість» вже подається як свідомо, цілеспрямована, активна діяльність людини, спрямована на пізнання та перетворення дійсності, створення нових, оригінальних, ніколи раніше неіснуючих предметів, витворів з метою вдосконалення матеріального та духовного життя суспільства [4]. Відомий педагог Л. Виготський писав, що творчість є діяльністю людини по створенню нового, чи то речі зовнішнього світу, чи умови або почуття, що живуть і знаходяться у самій людині [2].

Зв'язки творчості з психологічними якостями особистості встановив у ході своїх досліджень Я. Пономарьов. Він проаналізував структуру психологічного механізму творчості та визначив творчість як механізм розвитку, як взаємодію, що веде до розвитку [5].

З вищезазначених теоретичних тлумачень поняття «творчості» випливає, що у процесі творчості здійснюється розвиток особистих творчих здібностей людини, що працює над творенням нового. А отже, творчість - це складне, комплексне явище, що зумовлюється розмаїттям соціально-психологічних і психолого-фізіологічних

передумов. Процес творчості є умовою самопізнання, розвитку, становлення особистості. Н. Кичук підкреслює, що вирішальну роль у творчості відіграє розумова діяльність, яка органічно поєднує логічне мислення і уявлення. Дослідниця розглядає творчість як важливу форму людської практики, активізації потенціалу суб'єкта у процесі особистісних змін, вважаючи, що творчий потенціал виражається у різних видах активності людини. У процесі творчості, у різних видах активності людини зберігається її творча суть – пошуково-перетворююча діяльність. Так вважає інша дослідниця С. Сисоєва [6].

Таким чином, можна сказати, що творчість - це один із видів людської діяльності, яка спрямована на розв'язання певної суперечливості (розв'язання творчого завдання), для якої необхідні об'єктивні (соціальні, матеріальні) і суб'єктивні особистісні умови (знання, уміння, творчі здібності), результат якої має новизну і оригінальність, особисту та соціальну значимість, а також прогресивність [1]. Саме таке визначення творчості подає В. Андреев у своїй науковій праці, в якій йдеться про педагогіку творчості.

Можна навести ще багато думок та прикладів до визначення творчості. Але у підсумку, у загальному значенні «творчість» – це створення, народження того, що раніше не існувало. Проведений загальнонауковий аналіз вказує на те, що творчістю слід вважати інтегральну якість людської особистості, що визначається в творчості та заздалегідь виявляє її творчий успіх.

Напрямок, який в першу чергу розглядається сучасною педагогічною наукою та практикою – це розкриття творчості, емоційності, індивідуальності майбутнього фахівця. Головним завданням також є стимулювання розвитку ініціативності та самостійності студентів. Необхідно навчити студента творчо мислити, а саме: не обмежуватися однією єдиною точкою зору, пропонувати безліч рішень, часто несподіваних, незвичних, небанальних тощо. Педагогу потрібно не тільки визначити спрямованість кожної особистості, а й створити унікальну атмосферу, в якій би стимулювались духовне зростання, емоційна сфера.

У професійній підготовці дизайнера творчість займає найважливішу «посаду» і є головним елементом усіх етапів зростання та створіння неповторного особистого стилю майбутнього фахівця в процесі навчання у навчальному закладі.

Тому формування креативності студентів по спеціальності «Дизайн» передбачає, на мою думку, виховання у майбутніх фахівців-дизайнерів здатності реагувати на нові підходи та нові продукти, що з'являються в мистецькому дизайнерському сьогоденні. Слід навчити їх: багатству думки (вмінням видавати багату кількість ідей); гнучкості думки (швидкості переключення

з однієї ідеї на іншу, за потребою); оригінальності (продукуванням таких ідей, що відрізняються від загальноприйнятих); вмінням удосконалювати об'єкт (додаючи певні деталі); здатності вирішувати нестандартні проблеми (бачити нові ознаки та знаходити нові рішення, нове використання); ініціативності (вміння ставити перед собою складні завдання), а також - допитливості, фантастичності, вмінням працювати в команді тощо.

Загалом можна стверджувати, що дизайнер не може бути нетворчою людиною, бо дизайн – це і є мистецтво. Якщо ж майбутня сфера діяльності художника-дизайнера – це кіно і театр, то слід говорити про взаємодію мистецтв, в якій можуть інтегруватися, наприклад, образотворче мистецтво і драматургія, танцювальні рухи та музика тощо.

У разі, якщо майбутня сфера діяльності дизайнера буде пов'язана із створенням костюмів для авторських героїв, різних унікальних персонажів, слід зазначити, що це потребує певних здібностей та вмінь. Це складна та відповідальна справа, а сам процес розробки та виготовлення сценічних костюмів істотно відрізняється від створення повсякденного вбрання.

Кожен костюм на сцені повинен бути гарним, зручним, а ще має нести в собі певну виразність та ідею. При кожному виступі потрібно прагнути щоб пісня, танець, музика, акторська гра та костюм виконавця створювали єдиний образ [7].

Зрозуміло, що у театрі, як і у кіномистецтві, багато що залежить від акторської майстерності. Але, де в чому допомагає артисту саме його костюм. Можна сказати, в цьому і є особлива місія костюму - разом з актором, протягом короткого часу перебування на сцені, максимально донести до глядача той меседж, яким артист хоче поділитися зі сцени. Себто, костюм – це також повідомлення, але інформація з нього передається до глядача не вербально. Адже він відповідає історичному часу, країні, в якій відбувається дійство. Він підкреслює образ, настрій, говорить про характер персонажу, його переживання, а буває так, що говорить про самого героя «без зайвих слів». На сцені чи на знімальному майданчику кіно може йти акцент на певні деталі костюму (хустинка, брошка, головний убір, певне плаття чи щось інше), тут нічого не має бути випадковим.

Можна сказати, що костюм персонажу є одним із найважливіших складників сценічного дійства. Яким предстане герой на сцені, залежить від роботи всієї театральної команди: авторської уяви сценариста, бачення режисера-постановника, підбору вбрання художником-дизайнером.

Моделювання сценічного костюма вважається особливим видом декоративно-прикладного мистецтва. Цей процес потребує певних специфічних знань, високої майстерності, творчого мислення, креативності. Творець костюму унікального героя

повинен знатися на тканинах, крої, декорі, формотворенні і моді, знатися на особливостях головних уборів, взуття, прикрасах, аксесуарах тощо. Таким чином, рівень його знань багатогранний, різноплановий. Майбутній художник-дизайнер по костюмах повинен знати, як розробляються художні та технічні ескізи, різновиди дизайну костюмів та аксесуарів для театральних постановок, а також костюмів для різних жанрів мистецтва (хореографічних чи вокальних виступів на концертах, естрадно-циркових сцен, льодових шоу, мюзиклів, карнавалів, спортивних змагань і т. і.). Кількість заходів такого плану дуже велика, головна їх задача – здивувати глядача, викликати позитивні емоції, залишити незабутні враження. Тому працювати над костюмами для таких шоу повинні висококласні спеціалісти, наділені неабияким хистом, вміннями та навичками.

Тому майбутньому фахівцеві потрібно знати не тільки історію моди, а й історію театру й театрального костюму, основи живопису й малюнку, колористики, композиції, анатомію людини, мати певні знання про специфічні особливості і виразні форми театрального костюму.

Через існуюче розмаїття мистецьких жанрів навчання процесу створення костюма унікальних героїв не може бути обмежене декількома тематичними лекціями, краще потрібно введення окремого курсу. Тому я пропоную назвати такий курс «Створення костюма унікального персонажу». Під час опанування даного курсу майбутні фахівці зможуть практично використати вже вивчені раніше основи образотворчої грамоти, теорію кольору, засоби графічного вираження, конструювання одягу, володіння растровими та графічними редакторами (Adobe CC, CorelDraw, Sketch та ін.), пластичну анатомію, а також більше часу приділити оволодінню навичками створення сценічного костюму (пропорції, силует, промальовка деталей костюма та його декорування). Лише вміючи правильно зображувати предмети, фігуру людини, визначати графічні пропорції костюма, для студентів стає можливим творче осмислення сценічного костюма як невід'ємної складової чи то драматургії, чи хореографії або інших видів мистецтва. Адже, для різних подій використовують різні костюми. Тому, залежно від образотворчих та візуальних характеристик, фінальних цілей костюмів, їх ділять на певні види: історичний, сучасний, національний, ритуально-обрядовий, фантастичний (міфічний), карнавальний (маскарадний), професійний та ін. І все це повинен знати та чітко класифікувати майбутній дизайнер по костюмах.

Тому, за умови введення запропонованого курсу, в подальшому, наступним етапом, може бути створення ескізів костюмів унікальних героїв. Це можуть бути костюми для персонажів театральної сцени, а також костюми для кіногероїв,

хореографічних чи вокальних постановок тощо. Для самопізнання та поглиблення знань можуть бути використані творчі роботи, у вигляді повідомлень, рефератів чи презентацій студентів: про особливі вимоги до циркового костюму, залежно від номеру, який демонструється на арені; про костюми спортсменів, які беруть участь у показових змаганнях, залежно від виду спорту; про місце костюму у сучасних видовищах, таких як хеппенінг, флеш-моб чи перфоманс; про костюми для обрядів та ритуалів; про костюми для рекламних кампаній; про «кіноляпи» різних світових та українських кінофільмів та безліч інших цікавих, креативних творчих тематичних завдань. Такі завдання, на мою думку, максимально сприятимуть розвиткові творчих здібностей та формуванню креативності студентів спеціальності «дизайн». Виконуючи такі завдання студенти вчитимуться аналізувати, синтезувати та порівнювати, працювати над створенням єдності форми та змісту, абстрагуватися від другорядних властивостей об'єкта, узагальнювати та розвивати якусь ідею в потрібному напрямку для того, щоб розв'язати поставлену композиційну задачу. А ще, слід згадати й про розвиток у студентів, майбутніх дизайнерів, асоціативного мислення, яке в творчому процесі вважають дуже важливим. Розв'язуючи певну задачу, студент, як майбутній дизайнер завжди стоїть перед проблемою вибору засобів, які здатні найбільш повною мірою виразити його ідею.

Процес створення костюма унікального героя може передбачати певні етапи, яким повинен навчитися майбутній художник-дизайнер:

1. Створення ескізів. (Цей етап передбачає манеру носіння костюму, ходіння, попереджає про необхідну деформацію фігури, постановку голови, рухи рук і манеру їх тримати, гостроту силуетного малюнку актора в костюмі).

2. Вибір матеріалів. (Потрібно урахувати образ, характер, настрій персонажа).

3. Виготовлення зразка.

4. Перевірка виготовленого зразка. (Враховуючи різне освітлення сцени, деталізація лекал).

5. Вибір іншого матеріалу для завершення сценічного образу. (Аksesуари, взуття, зачіски, макіяж та ін.).

Тому, цілком логічно, що створення сценічного костюма унікального героя може стати об'єктом

дослідження та темою курсової чи дипломної роботи майбутнього дизайнера.

Вважаю за потрібне, що б цей предмет був включений в освітню програму студентів за напрямом «дизайн», оскільки це розвиває творче мислення, фантазію, допомагає перейти на новий рівень розуміння того, що включає в себе поняття дизайну, а так само готуючи костюм студент зможе ознайомитись з новими процесами творчості, це формує його креативність, дає змогу розкрити його творчу обдарованість, розвиває вправність у використанні та заміні одних матеріалів на інші, при відсутності третіх. Готуючи костюм студент буде використовувати знання отримані на інших дисциплінах: проектування, 3D-моделювання, комп'ютерні технології, а так само роботу з різними матеріалами.

Висновки і пропозиції. З наведеного вище, можна зробити висновки, що опанування курсу «Створення костюма унікального героя» передбачає сприятливі педагогічні умови для розвитку креативності студентів. Це сприятиме підвищенню якості підготовки здобувачів галузі мистецтв, конкретно - майбутніх художників-дизайнерів за спеціальністю «дизайн».

Список використаної літератури:

1. Андреев В. Дидактика воспитания и самовоспитания творческой личности: Основы педагогики творчества. Казань : Издво Казанского университета, 1988. 237 с.
2. Выготский Л.С. Психология искусства. Москва : Искусство, 1967. 576 с.
3. Моляко В.А. Психология решения школьниками творческих задач. Киев : Радянська школа, 1983. 96 с.
4. Педагогічна енциклопедія. Київ : Вища школа, 1998. 400 с.
5. Пономарев Я.Н. Психология творчества. Москва : Педагогика. 1976. 280 с.
6. Сисоева С.О. Педагогічна творчість : монографія. Харків – Київ : Книжкове вид. «Каравела», 1998. 50 с.
7. Театр, кино, концерт – сценический костюм в творчестве современных кутюрье. Конференция / Элина Кнорпп. URL: <https://www.lektorium.tv/lecture/15058>.
8. Цапок В.А. Творчество. Философский аспект проблемы. Кишинев, 1989 152 с.

Petrova K. Creativity development in students of “design” specialty during the process of the unique character’s onstage dress creation

The article examines various approaches to the definition of the term “creativity”. The place of creativity in the professional training for prospective onstage dress designers of various genres is determined. The article raises the question of the possibility of inclusion of the new subject “the unique character’s onstage dress creation” into the educational program for the students of “design” specialty. As the author believes that this type of the designer creative art develops imaginative thinking, helps to reach the new level of understanding of the essence of the design notion. This can significantly improve the quality of the professional training

and positively impact the potential employment rate among the creative arts graduates in different spheres of creative arts industry. Whereas the onstage dress is one of the most important components of the stage action, and it should emphasize the author's skills, strengthens the information which the actor needs to convey to the audience.

In the article the author emphasizes on creativity development and supporting imaginative thinking elements in students during the process of dramatic characters' onstage dress creation; ponders over the number of subject-specific questions which should be included into the educational process during the introduction to such subject; and proposes the list of possible creative tasks for students which will positively impact their individual professional skills development. According to the author's opinion, the educators should teach prospective artists-designers to react to the new approaches and products which appear in the nowadays artist-design reality; to have open flexible mind; to use analytical and comparative thinking; to show initiative; to be curious and well-organized in their actions; to work in a team, etc.

The author believes that the studying of the abovementioned subject will positively influence students' spiritual growth, practical skills improvement and the individual style search.

Key words: *creativity, creative arts, imaginative thinking development, prospective artists-designers, onstage dress types, the unique character's onstage dress creation.*